

Projekty fasady pałacu Radziwiłłów w Nieborowie: Zug – Szpilowski – Zawadzki

Ryszard Mączyński

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

<https://orcid.org/0000-0002-2961-1329>

ABSTRAKT Artykuł poświęcono projektowi fasady barokowego pałacu Radziwiłłów w Nieborowie. Jest on opatrzony nazwiskiem Hilarego Szpilowskiego, datą 1784 i wyróżnia się elegancką klasycystyczną formą. Sygnatura utwierdzała dotąd badaczy w przekonaniu, że to właśnie Szpilowski był twórcą rozrysowanej inwencji. Wyniki przeprowadzonych badań każą zweryfikować tę opinię. Nie jest bowiem możliwe, by początkujący architekt mógł wykonać abrys znacznie lepszy od tych kreślonych przez profesjonalistę, jakim był Szymon Bogumił Zug, również tworzący dla Nieborowa. Zawodowa pozycja Szpilowskiego, który pracował jako konduktor u Stanisława Zawadzkiego, naprowadza na trop rzeczywistego autora projektu fasady. Był nim Zawadzki, architekt wykształcony w rzymskiej Akademii św. Łukasza. Stosując ulubione przez siebie formy, potrafił wykreować propozycję dzieła harmonijnego, integralnego, odznaczającego się wysmakowanym wystrojem, co świadczy o niepospolitym talencie tego architekta.

SŁOWA-KLUCZE Szymon Bogumił Zug, Hilary Szpilowski, Stanisław Zawadzki, Michał Hieronim Radziwiłł, pałac w Nieborowie, projekt architektoniczny, klasycyzm, architektura XVIII w.

ABSTRACT Designs for the Façade of the Radziwiłł Family's Palace in Nieborów: Zug – Szpilowski – Zawadzki. The article focuses on the design for the façade of the Baroque palace of the Radziwiłł family in Nieborów. The design bears the name of Hilary Szpilowski and the date 1784; it is distinguished by its elegant Classicist form. Until now, the presence of the signature had led scholars to believe that Szpilowski was indeed the creator of the design proposal presented in the drawing. However, the results of recently conducted research call this view into question. It is not possible that a novice architect could have produced a significantly better design drawing than those produced by a professional such as Szymon Bogumił Zug, who also worked on designs for Nieborów. Szpilowski worked as a construction assistant for Stanisław Zawadzki, so his professional position points to the true author of the design for the façade: it was Zawadzki, an architect trained at the Academy of St Luke in Rome. By employing his favourite forms, he was able to create a design for a harmonious, cohesive piece of architecture distinguished by its refined decoration, one that testifies to this architect's extraordinary talent.

KEYWORDS Szymon Bogumił Zug, Hilary Szpilowski, Stanisław Zawadzki, Michał Hieronim Radziwiłł, Nieborów Palace, architectural design, Classicism, architecture

W ZBIORACH dwóch warszawskich instytucji – Biblioteki Uniwersyteckiej oraz Muzeum Narodowego – zachowało się sześć projektów przekształcenia fasady barokowego pałacu w Nieborowie pochodzących z czasów stanisławowskich. Jeden z nich wydaje się szczególnie interesujący, gdyż kilka zasadniczych cech wyraźnie wyróżnia go spośród pozostałych: został opatrzony nazwiskiem Hilarego Szpilowskiego i datą 1784, odznacza się również pełnymi elegancji klasycystycznymi formami. Toteż właśnie on stanie się głównym przedmiotem podejmowanych rozważań, podczas gdy inne, powstałe nieco wcześniej lub nieco później, będą stanowić stosowny dlań kontekst porównawczy. Nigdy nie podjęto realizacji żadnego z tych projektów, niemniej wydają się one ważne w perspektywie rozwoju polskiej architektury doby oświecenia, a także artystycznego mecenatu sprawowanego przez możny litewski ród Radziwiłłów.

Abrysy zyskały krótkie noty w katalogach zbiorów rysunków architektonicznych obu stołecznych placówek, opracowane przed półwieczem przez Teresę Sulerzyską oraz Andrzeja Rottermunda¹. Bywały też reprodukowane zarówno w pracach poświęconych rezydencji nieborowskiej², jak i w monografiach architektów Szymona Bogumiła Zuga czy Hilarego Szpilowskiego³. Jednak większość publikacji zaledwie wzmiankowała istnienie rysunków. Szerszą ich prezentację powiązaną

z analizą porównawczą przedstawili Marek Kwiatkowski i Włodzimierz Piwkowski⁴. Z celných niekiedy pojedynczych spostrzeżeń nie wyprowadzili oni wszakże żadnych dalej idących wniosków. Warto zatem przyrzeć się owym projektom raz jeszcze.

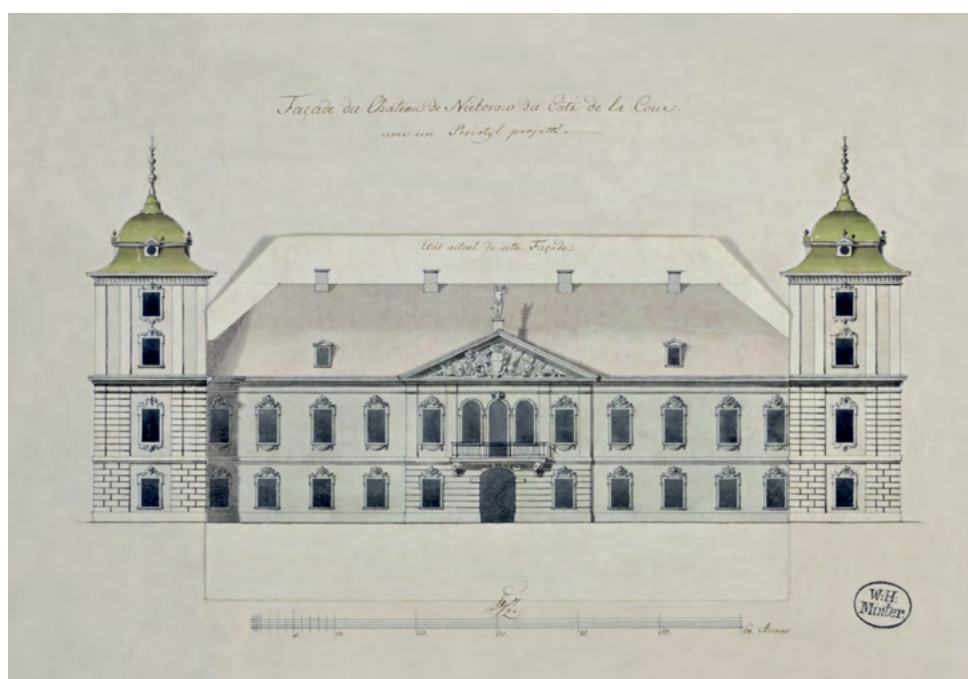
Historia zachowanego pałacu w Nieborowie sięga schyłku XVII w. (il. 1). Wówczas to na miejscu starszego dworu architekt Tylman z Gameren wznosił go dla prymasa Michała Stefana Radziejowskiego⁵. Później rezydencja zmieniała właścicieli (Towiańscy, Lubomirscy, Łochoccy, Ogińscy), by w 1774 r. stać się własnością Michała Hieronima Radziwiłła, X ordynata kleckiego, miecznika wielkiego litewskiego. Była to budowla barokowa, założona na planie prostokąta, jednopiętrowa, przekryta czterospadowym dachem. Trzynastoosiowa fasada w partii środkowej ozdobiona została płaskim ryzalitem, zwieńczonym trójkątnym frontonem. Po bokach poszerzono ją o kwadratowe, czterokondygnacyjne wieże nakryte hełmami, dostawione w narożach. Ówczesny kształt pałacu został zinwentaryzowany na rysunku przez Szymona Bogumiła Zuga (il. 2)⁶. Stan obecny niewiele się różni od dawniejszego, choć w dwudziestolecie międzywojennym przekształcono dach, teraz mansardowy, z wygospodarowaną w nim dodatkową kondygnacją.

1. *Katalog rysunków architektonicznych z Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, cz. 2: *Miejscowości różne. Rysunki architektoniczne, dekoracyjne, plany i widoki z XVIII i XIX wieku*, oprac. Teresa Sulerzyska (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969), s. 134–135; *Katalog rysunków architektonicznych z Muzeum Narodowego w Warszawie*, oprac. Andrzej Rottermund (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970), s. 88.
2. Jan Wegner, *Nieborów* (Warszawa: Wydawnictwo „Sztuka”, 1954), s. 33–35; id., *Nieborów* (Warszawa: Wydawnictwo „Sztuka”, 1957), s. 8; Włodzimierz Piwkowski, Krzysztof Jabłoński, *Nieborów, Arkadia* (Warszawa: Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, 1988), s. 14, 17; Włodzimierz Piwkowski, *Nieborów – mazowiecka rezydencja Radziwiłłów* (Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, 2005), s. 123–124, 131–132.
3. Stanisław Hiż, „Zarys życia i twórczości Hilarego Szpilowskiego”, *Biuletyn Historii Sztuki* 16, nr 3 (1954), s. 336 (artykuł ten jest streszczeniem niepublikowanej pracy magisterskiej); Marek Kwiatkowski, *Szymon Bogumił Zug, architekt polskiego oświecenia* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971), s. 122–126, 238–243.
4. Kwiatkowski, *Szymon Bogumił Zug, architekt polskiego oświecenia*, s. 122–126, 238–243; Piwkowski, *Nieborów – mazowiecka rezydencja Radziwiłłów*, s. 123–124, 131–132.
5. Szeroko na ten temat pisali: Stanisław Mossakowski, *Tylman z Gameren, architekt polskiego baroku* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1973), s. 207–210; id., *Tilman van Gameren. Leben und Werk* (Berlin: Deutsche Kunstverlag, 1994), s. 211–214; id., *Tylman z Gameren (1632–1706). Twórczość architektoniczna w Polsce* (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2012), s. 217–220; Piwkowski, *Nieborów – mazowiecka rezydencja Radziwiłłów*, s. 53–61.
6. Inwentaryzacja pomiarowa pałacu: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (dalej: BUW), nr inw. Inw.G.R. 303 – nakładka nr 2, rys. tuszem, sepią i akwarelą, wym. 37 × 53,3 cm, napis: *État actuel de cette Façade*.

1 Nieborów, pałac Radziwiłłów, widok fasady, stan obecny. Fot. Muzeum w Nieborowie i Arkadii

2 Szymon Bogumił Zug, pomiar inwentaryzacyjny pałacu Radziwiłłów w Nieborowie, ok. 1775, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Fot. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

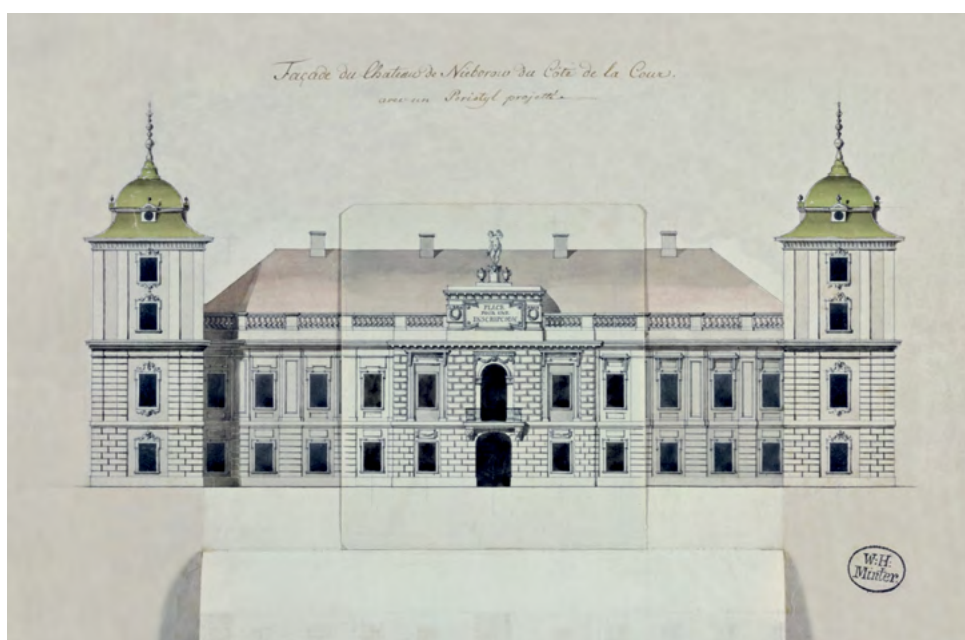
Nowy właściciel miał ambicje przeobrażenia nieruchomości w duchu stylistyki modnej w czasach stanisławowskich. Zachowało się kilka projektów zmodernizowania zewnętrznej szaty budowli. Większość z nich została opracowana przez Szymona Bogumiła

Zuga, gdyż Michał Hieronim Radziwiłł jemu właśnie przez wiele lat powierzał projektowanie i prowadzenie wszystkich prac przy rezydencji w Nieborowie⁷. Nie jest ściśle określona chronologia tworzenia abrysów przekształcenia fasady pałacu. Przyjmuje się z reguły

7. Najnowsza literatura na temat architekta: Ryszard Mączyński, „Zug Simon Gottlieb”, w: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku*, red. Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito (Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016), s. 498–509; id., „Zug Szymon Bogumił”, w: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, t. 119, red. Andreas Beyer, Bénédicte Savoy, Wolf Tegethoff (Berlin: W. de Gruyter, 2023), s. 370–372.

3 Szymon Bogumił Zug,
projekt fasady pałacu
Radziwiłłów w Nieborowie –
wariant z kolumnowym
portykiem, ok. 1775,
Biblioteka Uniwersytecka
w Warszawie. Fot. Biblioteka
Uniwersytecka w Warszawie

4 Szymon Bogumił Zug,
projekt fasady pałacu
Radziwiłłów w Nieborowie –
wariant z boniowanym
ryzalitem, ok. 1775,
Biblioteka Uniwersytecka
w Warszawie. Fot. Biblioteka
Uniwersytecka w Warszawie

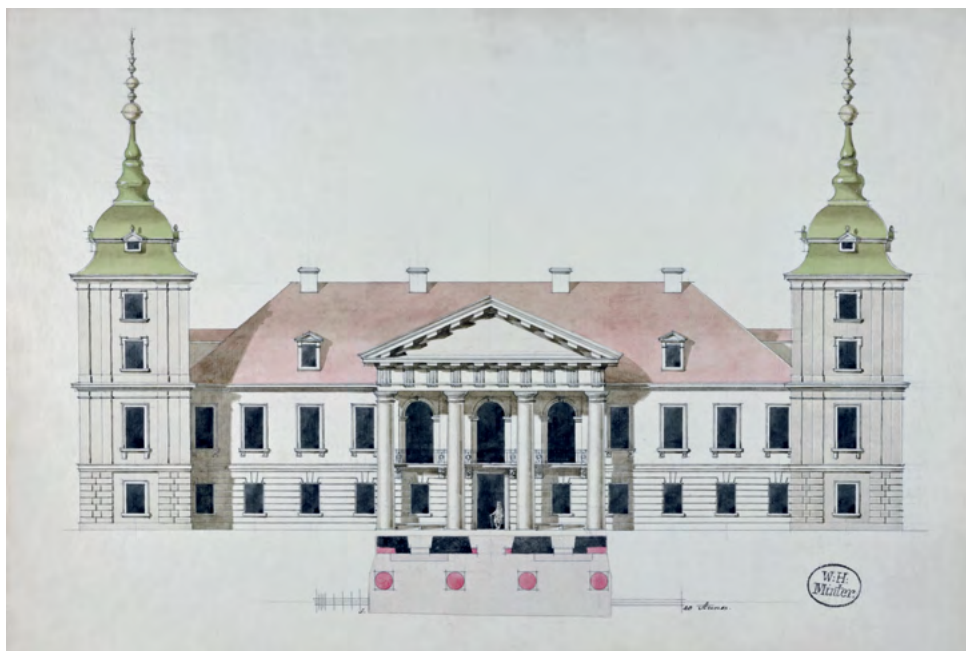
trzy etapy: pierwsze powstały około 1775 r. (il. 3, 4)⁸,
kolejne – około roku 1780 (il. 5)⁹ oraz 1790 (il. 6, 7)¹⁰.

Najogólniej można stwierdzić, że w okresie tych kilku-
nastu lat przeszły ewolucję: od stosunkowo skromnych

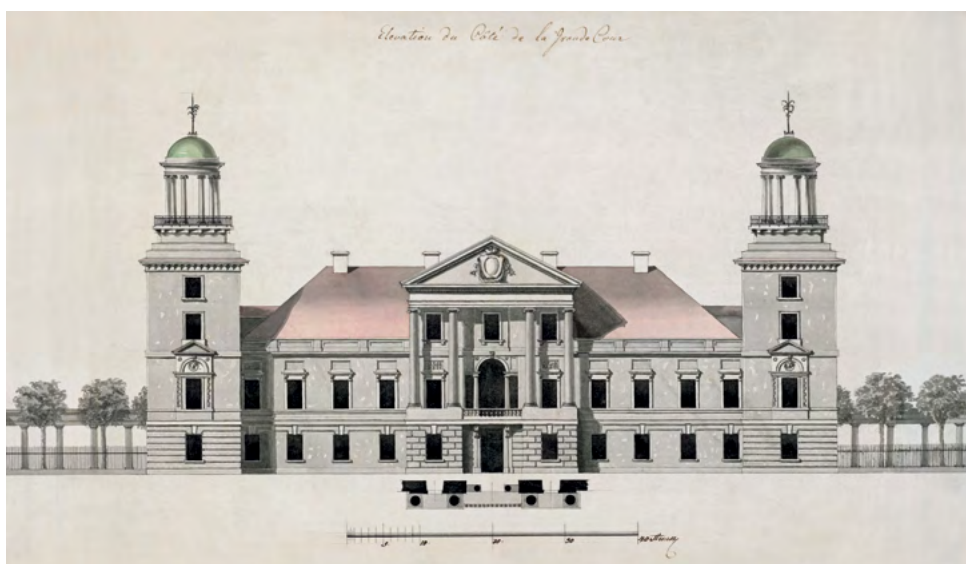
8. Projekt przebudowy z kolumnowym portykiem: BUW, nr inw. Inw.G.R. 303 – plansza, rys. tuszem, sepią i akwarelą, wym. 37 × 53,3 cm, napis: *Façade du Château de Nieborow du Côté de la Cour, avec un Peristyle projeté*, sygn. SGZ; projekt przebudowy z boniowanym ryzalitem: BUW, nr inw. Inw.G.R. 303 – nakładka nr 1, rys. tuszem, sepią i akwarelą, wym. 37 × 53,3 cm, sygn. SGZ.
9. Projekt przebudowy z trójkątnym frontonem: BUW, nr inw. Inw.G.R. 304, rys. tuszem, sepią i akwarelą, wym. 37,5 × 53,9 cm, sygn. SGZ.

10. Projekt przebudowy z częściową trzecią kondygnacją: Muzeum Narodowe w Warszawie (dalej: MNW), nr inw. NB 3775, rys. tuszem i akwarelą, wym. 37 × 109 cm, napis: *Elevation du Côté de la Grande Cour*, niesygn.; projekt przebudowy z pełną trzecią kondygnacją: BUW, nr inw. Inw.G.R. 305, rys. tuszem i akwarelą, wym. 36,5 × 53 cm, sygn. SGZ. Abrys zachowany w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie oprócz rozwinięcia fasady pałacu obejmuje też galerie łącznikowe oraz boczne oficyny (fragmentarycznie).

5 Szymon Bogumił Zug,
projekt fasady pałacu
Radziwiłłów w Nieborowie –
wariant z trójkątnym
frontonem, ok. 1780,
Biblioteka Uniwersytecka
w Warszawie. Fot. Biblioteka
Uniwersytecka w Warszawie

6 Szymon Bogumił Zug,
projekt fasady pałacu
Radziwiłłów w Nieborowie –
wariant z częściową
nadbudową korpusu,
ok. 1790, Muzeum Narodowe
w Warszawie. Fot. Adam
Oleksiak

ingerencji, mających tylko zaakcentować środkową partię budowli, po zmiany dość znaczne, polegające też na nadbudowie piętnem części lub nawet całego korpusu pałacu. Zmieniała się również klasycystyczna stylistyka – od wczesnej po dojrzałą, pominąwszy wszystkie pozostałości harmonijnego baroku znamienne dla Tylmana z Gameren.

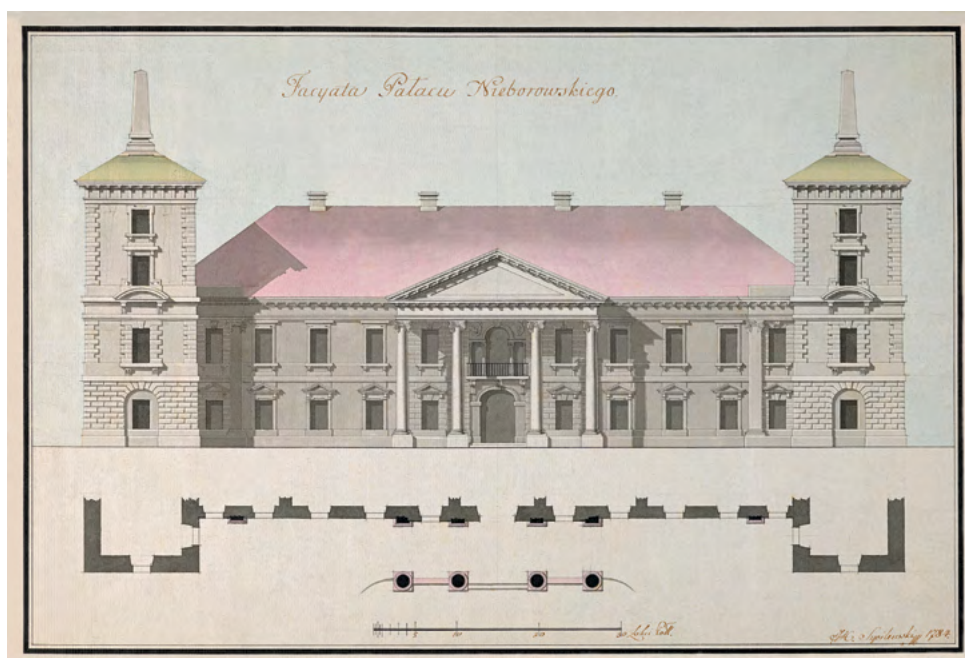
Projektom sporządzanym przez Zuga można postawić wiele zarzutów, które sprowadzają się właściwie do jednego: braku konsekwencji. Przypuszczalnie należałoby to tłumaczyć faktem, że ów niezwykle zdolny architekt swoją karierę zaczynał w epoce stylistycznych przełomów. Abrysy pochodzące z około 1775 r. cechuje skoncentrowanie wyłącznie na korpusie pałacu, gdyż flankujące go wieże z barokowymi hełmami pozostawiono w formie, jaką nadał im Tylman. W partiach

bocznych zostało zastosowane boniowanie pasowe na parterze, a na piętrze – podziały płycinowo-ramowe, ulubione w dobie późnego baroku. Ryzalit na osi, zwieńczony attyką i statua, w jednej wersji ozdobiony jest czterokolumnowym doryckim portykiem, w drugiej – tylko oblicowany w całości boniowaniem. W pierwszym przypadku portyk zdaje się zbyt masywny w stosunku do pozostałych partii budowli, w drugim – środkowa część pałacu jest nazbyt delikatna i nie wyróżnia się w elewacji. W obu wariantach wszystkie człony budowli – portyk lub ryzalit, korpus oraz wieże – pozostają słabo ze sobą zespolone.

Ewolucja inwencji widoczna jest w projekcie Zuga z około 1780 r., w którym dokonał on kosmetycznych zmian w wieżach, uspokoił lico pałacowego korpusu poprzez zastosowanie ciągłego boniowania pasowego

7 Szymon Bogumił Zug,
projekt fasady pałacu
Radziwiłłów w Nieborowie –
wariant z pełną nadbudową
korpusu, ok. 1790,
Biblioteka Uniwersytecka
w Warszawie. Fot. Biblioteka
Uniwersytecka w Warszawie

8 Stanisław Zawadzki,
projekt fasady pałacu
Radziwiłłów w Nieborowie,
skopiowany przez
Hilarego Szpilowskiego,
1784, Muzeum Narodowe
w Warszawie. Fot. Filip
Plewński

na parterze i gładkich tynków na piętrze, a czterokolumnowy portyk na osi zwieńczył trójkątnym frontonem. Pomimo barokowych wież pałac nabrał klasycystycznego charakteru. Ale brak integracji poszczególnych elementów nadal stanowi mankament tego projektu. Portyk jest wyższy niż korpus rezydencji, a unoszone przez kolumny belkowanie wypada już w strefie dachu. Dwie wersje dalszych przekształceń powstałe około

1790 r. miały polegać na nadbudowaniu części lub nawet całego pałacu, portyk kolumnowy przesunięty został na wysokość pierwszego oraz drugiego piętra i osadzony na solidnym cokole, utworzonym z pokrytego boniowaniem zryzalitowanego parteru. Wzmocniona w ten sposób przysadzista bryła budowli przykro kontrastuje z pomysłem stworzenia na wieżach tarasów widokowych z ażurowymi kopułowymi monopterami¹¹.

11. W dobie stanisławowskiej modne było tworzenie wysoko położonych punktów widokowych: Ryszard Mączyński, „Projektowana rezydencja Izabeli z Poniatowskich Branickiej w Łazienkach Królewskich w Warszawie”, *Biuletyn Historii Sztuki* 84, nr 3 (2022), s. 519–562.

Ów wyróżniający się projekt przebudowy, wspomniany na wstępie, opatrzony jest nazwiskiem Szpilowskiego i datą 1784 (il. 8)¹². Cały abrys ujęto czarną ramką, w obrębie której wykreślona została elewacja frontowa nieborowskiego pałacu oraz rzut poziomy ściany frontowej; poniżej umieszczono skalę liniową pokazującą 30 łokci polskich. Koncepcja przekształceń zmierzała do tego, by budowla zyskała spójny klasycystyczny kostium. Na osi dodano silnie wysunięty czterokolumnowy portyk joński, zwieńczony ponad belkowaniem trójkątnym przyczółkiem. Znajdującą się pod nim triadę okien na piętrze, oświetlających reprezentacyjną salę, przeobrażono w elegancką serliane. Środkowe interkolumnium portyku zostało odważnie poszerzone, aby wyeksponować znajdujący się w jego świetle balkon. Skrajne partie korpusu ozdobiono płaskimi, jednoosiowymi ryzalitami z jońską artykulacją pilastrową, częściowo „wtapiającymi się” w masyw przyległych wież. Te zostały przekryte w sposób nowoczesny hełmami w kształcie obelisków.

Nowy wystrój elewacji miał być utrzymany w formach surowych, ale zarazem dekoracyjnych. Toteż zadbane o najdrobniejsze nawet detale – przede wszystkim o finezyjne zróżnicowanie faktur. Boniowaniem ujęto portyk i oba ryzality, a także przyziemia wież. Wyższe ich kondygnacje ozdobiono boniami na narożach, z boni utworzono również obramienia okien pierwszego piętra. Taka oprawa kreowała bogate efekty światłocieniowe i silnie kontrastowała z partiami gładko wytynkowanych ścian. Ten plastyczny walor został zresztą wyraźnie wyeksponowany na samym rysunku elewacji, gdyż z niezwykłą starannością opracowano na nim padające cienie. Rzuca je nie tylko jedna z wysuniętych przed lico wież, lecz także kolumnowy portyk, boczne ryzality, nawet symetrycznie rozdysponowane kominy na kalenicy, a wreszcie pojedyncze bonie, zarówno swym wypukłym obrysem, jak i ociosaną

powierzchnią. Architekt zadał sobie wiele trudu, by taki wizualny efekt uzyskać.

Porównawcze zestawienie projektu z 1784 r. z pozostałymi, stworzonymi dla Nieborowa przez Szymona Bogumiła Zuga, tym silniej wydobywa jego zalety. Ten pierwszy odznacza się elegancją klasycystyczną stylistyką, ujednoliconą w obrębie całej budowli. Autor dba o równowagę i harmonię wszystkich jej członów, dąży do bogatego rozczłonkowania bryły poprzez silne wysunięcie portyku sięgającego poza lica wież, ale też do wyrazistego jej zintegrowania belkowaniem, które – obiegając cały pałac – spaja go w jeden zwarty masyw. Subtelne różnicowanie ozdobości poszczególnych elementów (choćby owego belkowania) wzmacnia odczuwalną hierarchię poszczególnych części: portyk, korpus, wieże.

W proponowanej elewacji pojawiają się nader interesujące rozwiązania, zarówno formalne, jak i funkcjonalne. Malowniczy akcent tworzy serliana wiodąca na balkon, która na pierwszym piętrze zastępuje prostą triadę okien (będącą innowacją z czasów posesorstwa Ogińskich), oraz rozsuniecie środkowego interkolumnium portyku, by ją odpowiednio wyeksponować i podkreślić tym samym oś symetrii pałacu. Wielce użyteczne okazuje się znaczne wysunięcie portyku przed lico, gdyż nie tylko stanowi on realną przeciwwagę dla bocznych wież, lecz także kryje podjazd, pozwalający przyjezdnym opuścić karetkę pod zadaszeniem osłaniającym przed nieprzyjazną aurą. Jednym słowem: abrys z roku 1784 wydaje się projektem najbardziej dojrzałym spośród wszystkich, które były stworzone dla Nieborowa w czasach stanisławowskich. Notabene, niektóre z tych znakomitych pomysłów zostały potem zapożyczone przez Szymona Bogumiła Zuga i uwzględnione w jego projektach z około 1790 r.¹³

Na planie z roku 1784 widnieje podpis architekta Hilarego Szpilowskiego¹⁴. Wypada więc zadać pytanie:

12. MNW, nr inw. NB 3744, rys. tuszem i akwarelą, wym. 34,6 × 50,5 cm, napis: *Facyata Pałacu Nieborowskiego*; sygn. „J[an] H[ilary] Szpilewski 1784”. W literaturze naukowej przyjęła się lekcja nazwiska: Szpilowski, używanego z drugim tylko imieniem.

13. Tego zapożyczenia nie dostrzegł Marek Kwiatkowski ani w odniesieniu do motywu palladiańskiego, ani w kwestii wysuniętego portyku: Marek Kwiatkowski, „Palladiańskie echa w twórczości Szymona Bogumiła Zuga”, w: *Muzeum i twórca. Studia z historii sztuki i kultury ku czci prof. dr. Stanisława Lorentza*, red. Kazimierz Michałowski (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969), s. 386, 390; id., *Szymon Bogumił Zug, architekt polskiego oświecenia*, s. 238, 243, 353–354.

14. Najnowsza literatura na temat architekta: Ryszard Mączyński, „Szpilowski Hilary”, w: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku*, s. 452–461; Christine Rohrschneider, „Szpilowski Hilary”, w: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, t. 107, red. Andreas Beyer, Bénédicte Savoy, Wolf Tegethoff (Berlin: W. de Gruyter, 2020), s. 361–362.

9 Walewice, pałac Walewskich, widok fasady, stan obecny. Fot. Ryszard Mączyński

czy był on w stanie taką kompozycję stworzyć?¹⁵ W tym czasie Szpilowski świeżo ukończył naukę architektury pod kierunkiem Stanisława Zawadzkiego¹⁶. Wcześniej nigdy nie miał okazji pracować samodzielnie, gdyż po odebraniu rudymetów wiedzy teoretycznej praktykował u swego nauczyciela jako konduktor doglądający na placu budowy postępu prac. Z tego też wynika, że nie mógł poszczycić się żadnymi własnymi realizacjami zamówień projektowych, które świadczyłyby o jego umiejętnościach czy talencie¹⁷. Natomiast tak dojrzały projekt, jak ten wyróżniający się nieborowski, mógł sporządzić tylko wytrawny architekt mający szeroką wiedzę i bogate doświadczenie. Nie byłby to zresztą pierwszy *casus* podpisania przez Szpilowskiego rysunku, którego nie był autorem, a jedynie kopistą¹⁸. Tak stało

się w przypadku abrysów pałacu Walickich w Małej Wsi¹⁹.

Istnieje jeszcze jeden argument, który może przemawiać za tezą, że Szpilowski jedynie powielił cudzą pracę projektową. Uprzednio podkreślono wielką staranność w przedstawieniu niuansów dotyczących nie tylko wszystkich detali architektonicznych, lecz nawet układającego się na nich światła. Toteż zdumiewa dodany poniżej rzut poziomy frontowej partii budowli, który zawiera ewidentne uproszczenia – by nie rzec: błędy – w odwzorowaniu rzeczywistego cięcia elewacji. Wszak nie zostały uwzględnione arkadowe nisze w przyziemiu wież, a co więcej: pominięto nawet boczne ryzality dodane na korpusie. Ta niekompatybilność rozwinięcia elewacji i jej przekroju stanowi wyraźny

15. Dawniejsi badacze nie zadawali w ogóle takiego pytania. Wszyscy przyjmowali za oczywiste, że nazwisko wpisane na planszy w sposób bezdyskusyjny identyfikuje autora projektu.

16. Ryszard Mączyński, „Jak Stanisław Zawadzki w sztuce architektonicznej Hilarego Szpilowskiego edukował”, w: *Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, red. Andrzej Betlej et al. (Kraków: Societas Vistulana, 2016), s. 99–108.

17. Przypisywanie Szpilowskiemu autorstwa rezydencji w Walewicach i Małej Wsi okazało się nietrafne: zaprojektował je jego nauczyciel – Stanisław Zawadzki: Ryszard Mączyński, „Pałac w Walewicach i pałac w Małej Wsi, czyli rozważania o tym, jak w opinii potomnych uczeń zawłaszczył dzieła swego mistrza: Stanisława Zawadzkiego”, *Sztuka i Kultura* 3 (2015), s. 113–242.

18. Kopista uwidoczniony w prawym dolnym rogu planszy winien był – gwoździ uczciwości – dodać w lewym dolnym rogu nazwisko rzeczywistego projektanta. W Rzeczypospolitej czasów stanisławowskich rzadko jednak przestrzegano tych reguł, które w równej mierze dotyczyły rysunków, jak i sztychów.

19. Mączyński, „Pałac w Walewicach i pałac w Małej Wsi, czyli rozważania o tym, jak w opinii potomnych uczeń zawłaszczył dzieła swego mistrza: Stanisława Zawadzkiego”, s. 142–162.

zgrzyt obniżający poziom wykonania całego rysunku. Należy zatem przyjąć, że być może Szpilowski otrzymał polecenie skopiowania cudzego projektu z zadaniem dopełnienia go o przekrój poziomy. Wzór powielił bardzo dobrze, lecz nie potrafił prawidłowo wykonać sekcji.

Jeśli Hilarego Szpilowskiego uznać za kopistę, to nasuwa się natychmiast pytanie: kto był rzeczywistym twórcą tego projektu? Naturalne wydaje się przypuszczenie, że mógł to być Szymon Bogumił Zug jako fachowiec stale zatrudniany przez Michała Hieronima Radziwiłła w Nieborowie. Dotychczasowe analizy porównawcze abrysu z 1784 r. i projektów sygnowanych przez tegoż architekta charakterystycznym akronimem: SGZ, stworzonym z pierwszych liter jego imion i nazwiska, każą jednak odrzucić ten pomysł. Ów dostrzegalny brak spójności poszczególnych członów (zwłaszcza integralnego powiązania portyku z korpusem pałacu), występujący we wszystkich wariantach projektowanej przezeń głównej elewacji, nie pozwala przypisać mu autorstwa tej koncepcji. Zug i architekt, który zaprojektował fasadę skopiowaną przez Szpilowskiego, odmiennie odczuwali, odmiennie projektowali i inne cele finalne im przyświecały.

Aby wskazać rzeczywistego kreatora nieborowskiego projektu, trzeba baczej przyjrzeć się nauczycielowi Hilarego Szpilowskiego – Stanisławowi Zawadzkiemu. Jako autora zdaje się go zresztą zdradzać już sam kopiowany rysunek, jego oprawa z czarnej ramki, kształt podziałki liniowej, sposób ujęcia projektowanego obiektu, kolorystyka położonego lawowania, cieni etc., a przede wszystkim – wielka staranność odwzorowania wszystkich szczegółów²⁰. Takie

nawyki wynikały tyleż z wrodzonych cech charakterologicznych, co i wykształcenia akademickiego zdobytego w ciągu kilku lat studiów w rzymskiej Akademii św. Łukasza²¹. W Italii architekt miał okazję gruntownie zapoznać się z traktatami teoretyków architektury, a także zyskać *in situ* wiedzę o najznakomitszych realizacjach starożytnych i nowożytnych. Uchodził zresztą powszechnie za autorytet w tej dziedzinie: „Ma wielką znajomość rzymskich starych i nowych fabryk oraz wielką w tej mierze praktykę”, co z podziwem konstatował Marcin Poczubutt, matematyk i astronom, w liście z 1783 r.²²

Cały projekt doskonale mieści się w zakresie form ulubionych przez Stanisława Zawadzkiego. Przede wszystkim zamierzał on nadać bryle pałacu chętnie przez niego stosowany kształt z portykiem pośrodku i bocznymi jednoosiowymi ryzalitami, domykającymi optycznie gabaryt nieruchomości. Takie rozwiązanie zastosował wcześniej w pałacach: Poniatowskiego w Górze, Walewskich w Walewicach, czy – później – Gorzeńskich w Śmielowie (il. 9, 10). Zawsze też starał się spiąć całą bryłę jednolitym obiegającym ją belkowaniem i konsekwentnie dbał o idealną symetrię każdego detalu. Od architekta Efraima Szregera, niegdyś swego nauczyciela, zaczerpnął niektóre pomysły, choćby często stosowany motyw obelisku czy wyraziste bonionowania²³. Od Andrei Palladia, uznanego za najwyższy autorytet w sztuce projektowania, przejął skłonność do powściągliwych środków wyrazu, a także serlianę. Z gruntownie przestudiowanego traktatu Witruwiusza powziął wiedzę o praktykowanej przez starożytnych zasadzie *eustylos*, pozwalającej tworzyć prawidłowe

20. Stanisław Zawadzki przywiązywał do tego wielką wagę, o czym zaświadcza choćby krytyka nieścisłości, jakich dopuścił się włoski sztycharz Cristoforo dall'Acqua, odwzorowując w 1785 r. wschodnią elewację willi Ustronie księcia Stanisława Poniatowskiego na Ujazdowie w Warszawie: Ryszard Mączyński, *Patron i jego budowniczy. Dzieje współpracy księcia Stanisława Poniatowskiego z architektem Stanisławem Zawadzkim* (Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2025), s. 152–155, 173–181.

21. Szerzej na ten temat: Ryszard Mączyński, „Rzymskie sukcesy architekta Stanisława Zawadzkiego”, *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* 47, z. 4 (2002), s. 370–393; id., „Architekt Stanisław Zawadzki w Rzymie. Realia – fascynacje – profity / The Architect Stanisław Zawadzki in Rome. Reality – Fascination – Benefits”, *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* 57, z. 3 (2012), s. 57–92.

22. Cyt. za: Vládas Dréma, „Materiały do działalności architekta Marcina Knakfusa”, *Biuletyn Historii Sztuki* 26, nr 3 (1964), s. 200.

23. Ryszard Mączyński, „Nieznane aspekty biografii architekta Stanisława Zawadzkiego”, *Rocznik Warszawski* 33 (2005), s. 39–48. Stanisław Hiż w obeliskowych hełmach dopatrywał się „wyraźnych wpływów Szregerowskich”, lecz nie próbował wyciągnąć stąd jakichkolwiek dalszych wniosków: Hiż, „Zarys życia i twórczości Hilarego Szpilowskiego”, s. 336.

10 Śmiełów, pałac Gorzeńskich, widok fasady, stan obecny. Fot. Ryszard Mączyński

zróznicowanie interkolumniów, co dało asumpt do odważnego zakomponowania pałacowego portyku²⁴.

Stanisław Zawadzki powrócił z Italii opromieniony sławą laureata Konkursu Klementyńskiego i prestiżem członka rzymskiej Akademii św. Łukasza²⁵. Wkrótce stał się twórcą nie tylko szeroko znanym w Rzeczypospolitej, lecz wręcz rozchwytywanym przez możnych pragnących zlecić mu prace budowlane. Trafił pod protektorat Stanisława Poniatowskiego, królewskiego bratanka, dla którego wznosił rezydencje: warszawską na Ujazdowie, podstołeczną w Górze czy kresową w Korsuniu²⁶. Z talentu architekta pragnęli korzystać *pro publico bono* również stryjowie księcia. Król Stanisław August utworzył dla Zawadzkiego stanowisko architekta wojsk koronnych, mającego projektować

i nadzorować budowy gmachów militarnego przeznaczenia w miastach – od Warszawy po Kamieniec Podolski²⁷. Michał Jerzy Poniatowski, biskup płocki, powołał specjalnie dla Zawadzkiego urząd architekta Komisji Edukacji Narodowej, pod którego pieczę miały się z kolei znaleźć budynki szkolne na rozległych terenach Korony²⁸.

Natomiast Hilary Szpilowski ledwie odebrał podstawową architektoniczną edukację. Nikomu nie był znany, a jeśli już – to z nie najlepszej strony. Kilka miesięcy wcześniej wywołał bowiem aferę, która mu zaszkodziła. Wysłany na cały sezon budowlany roku 1783 do Kamieńca Podolskiego, by nadzorować plac budowy tamtejszych koszar garnizonowych zaprojektowanych przez Zawadzkiego, oskarżył swego pryncypała o rzekome

24. Została szczegółowo opisana w księdze trzeciej traktatu: Witruwiusz, *O architekturze ksiąg dziesięć*, tłum. Kazimierz Kumaniecki (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1999), s. 77–82.

25. Najnowsze opracowania na temat architekta: Ryszard Mączyński, „Zawadzki Stanisław”, w: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku*, s. 484–497; id., „Zawadzki Stanisław”, w: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, t. 118, red. Andreas Beyer, Bénédicte Savoy, Wolf Tegethoff (Berlin: W. de Gruyter, 2023), s. 367–369.

26. Mączyński, *Patron i jego budowniczcy*, passim.

27. Ryszard Mączyński, *Architekt wojsk koronnych. Działalność Stanisława Zawadzkiego w latach 1777–1794* (Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK; w druku).

28. Ryszard Mączyński, „Architekt Komisji Edukacji Narodowej. Nadzór nad budynkami szkół w latach 1777–1793”, *Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki* 15, nr 1–2 (2006), s. 7–88.

błędy w sztuce architektonicznej²⁹. Specjalnie powołana komisja rozpatrzyła sprawę i całkowicie uwolniła Zawadzkiego od oszczerczych pomówień podwładnego. Po tej kompromitacji wszyscy się od Szpilowskiego odsunęli. Jest zatem nieprawdopodobne, by tak poważne zlecenie, jakim być mogła przebudowa rezydencji nieborowskiej, trafiło do początkującego architekta cieszącego się w tym momencie złą sławą, który dotychczas pełnił jedynie funkcję konduktora i nie miał jeszcze żadnych własnych realizacji, mogących stanowić gwarancję rzetelnego dopełnienia przyjętego zobowiązania.

Wypada jeszcze wspomnieć – aby zaprezentowana argumentacja dotycząca atrybucji stała się kompletna – że istnieje wiele projektów Zawadzkiego podpisanych przez inne osoby. Ich nazwiska najczęściej nic lub prawie nic nam dzisiaj już nie mówią. Jednym z niedawno ujawnionych, a zarazem dobrze udokumentowanych przykładów, może być abrys niezrealizowanego mostu-akweduktu przeznaczonego do Kamieńca Podolskiego z 1792 r.³⁰ W prawym dolnym rogu ma adnotację: „Rysował Jakub Matuszewski”, toteż do niedawna uznawano go za autora dzieła³¹. Nie dostrzeżono jednak w lewym dolnym rogu innego zapisu, który nie pozostawia miejsca na żadne wątpliwości, kto był twórcą projektu, a kto jego repliki: „Wynalazł Stanisław Zawadzki, podpułkownik korpusu inżynierów koronnych”. Wykreślona kopia stanowiła jedyny podówczas znany sposób powielenia rysunku projektowego. Warszawska pracownia architektoniczna prowadzona przez Zawadzkiego wykonywała takich odrysów wiele, każdy wymagał późniejszego rozliczenia, musiał więc mieć

oznaczenie³². Było nim nazwisko pracownika – kopisty, a nie pryncypała – projektanta.

Nie wszystko jest takie, jakim się na pierwszy rzut oka wydaje. Wyrażna parafraza Hilarego Szpilowskiego na projekcie przeznaczonym dla Nieborowa utwierdzała dotąd badaczy w przekonaniu, że to właśnie on był autorem rozrysowanej inwencji. Nie brano pod uwagę w najmniejszym nawet stopniu jego pozycji w środowisku warszawskim, nie analizowano też koncepcji zaprezentowanej fasady pałacu Radziwiłłów. Wyniki badań każą zweryfikować tradycyjną opinię. Trudno bowiem uwierzyć, że początkujący architekt byłby w stanie stworzyć projekt znacznie lepszy od tych kreślonych przez profesjonalistę z wieloletnią praktyką, jakim był Saksończyk – Szymon Bogumił Zug.

Wzajemne, a nie zawsze łatwe, relacje Stanisława Zawadzkiego i Hilarego Szpilowskiego, których dzielił wiek i status, wiedza i doświadczenie, naprowadzają na właściwy trop w poszukiwaniu rzeczywistego autora projektu. Był nim właśnie ów Stanisław Zawadzki, który w abrysie przekształcenia fasady nieborowskiego pałacu zastosował ulubione przez siebie formy. Potrafił też stworzyć propozycję dzieła harmonijnego, integralnego, odznaczającego się wysmakowanym klasycystycznym wystrojem, świadczącą o klasie i talencie samego architekta. Nie da się obecnie orzec jednoznacznie, czy data 1784 oznaczała wykonanie projektu, czy tylko jego kopii, ale też powstania oryginalnej koncepcji nie należałoby cofać poza początek lat 80. XVIII w.

29. Szerzej na ten temat: Ryszard Mączyński, „Spór Hilarego Szpilowskiego ze Stanisławem Zawadzkim o zasady sztuki architektonicznej przy wznoszeniu koszar w Kamieńcu Podolskim”, *Sztuka i Kultura* 2 (2014), s. 145–278.

30. Ryszard Mączyński, „Most-akwedukt do Kamieńca Podolskiego. Nieznany projekt architekta Stanisława Zawadzkiego”, *Roczniki Humanistyczne* 73, z. 4 (2025), s. 63–99.

31. Wcześniej nazwisko bywało odczytywane jako „Małaszewski”. Jako konduktora notuje go *Rang i national lista do lustracji sztabów i oberoficerów korpusu inżynierów koronnych, jak się znajduje dnia 29 maja 1794*, Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów 1247, s. 84.

32. Szerzej o tej kwestii: Ryszard Mączyński, „Misja Stanisława Zawadzkiego, architekta wojsk koronnych, w Kamieńcu Podolskim w roku 1791”, *Sztuka i Kultura* 7 (2023–2025) (w druku).

BIBLIOGRAFIA

- Dréma, Vlas. „Materiały do działalności architekta Marcina Knakfusa”. *Biuletyn Historii Sztuki* 26, nr 3 (1964): 197–207.
- Hiż, Stanisław. „Zarys życia i twórczości Hilarego Szpilowskiego”. *Biuletyn Historii Sztuki* 16, nr 3 (1954): 335–339.
- Katalog rysunków architektonicznych z Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, cz. 2: Miejsowości różne. Rysunki architektoniczne, dekoracyjne, plany i widoki z XVIII i XIX wieku.* Opracowanie Teresa Sulerzyska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969.
- Katalog rysunków architektonicznych z Muzeum Narodowego w Warszawie.* Opracowanie Andrzej Rottermund. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970.
- Kwiatkowski, Marek. „Palladiańskie echa w twórczości Szymona Bogumiła Zuga”. W: *Muzeum i twórca. Studia z historii sztuki i kultury ku czci prof. dr. Stanisława Lorentza*, redakcja Kazimierz Michałowski, 365–396. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969.
- Kwiatkowski, Marek. *Szymon Bogumił Zug, architekt polskiego oświecenia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971.
- Mączyński, Ryszard. „Architekt Komisji Edukacji Narodowej. Nadzór nad budynkami szkół w latach 1777–1793”. *Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki* 15, nr 1–2 (2006): 7–88.
- Mączyński, Ryszard. „Architekt Stanisław Zawadzki w Rzymie. Realia – fascynacje – profity / The Architect Stanisław Zawadzki in Rome. Reality – Fascination – Benefits”. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* 57, z. 3 (2012): 57–92.
- Mączyński, Ryszard. „Jak Stanisław Zawadzki w sztuce architektonicznej Hilarego Szpilowskiego edukował”. W: *Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, redakcja Andrzej Betlej, Katarzyna Brzezina-Scheuerer, Agata Dworzak, Marcin Fabiański, Piotr Krasny, Michał Kurzej, Dagny Nestorow, 99–108. Kraków: Societas Vistulana, 2016.
- Mączyński, Ryszard. „Most-akwedukt do Kamieńca Podolskiego. Nieznany projekt architekta Stanisława Zawadzkiego”. *Roczniki Humanistyczne* 73, z. 4 (2025): 63–99.
- Mączyński, Ryszard. „Nieznane aspekty biografii architekta Stanisława Zawadzkiego”. *Rocznik Warszawski* 33 (2005): 39–48.
- Mączyński, Ryszard. „Pałac w Walewicach i pałac w Małej Wsi, czyli rozważania o tym, jak w opinii potomnych uczeń zawłaszczył dzieła swego mistrza: Stanisława Zawadzkiego”. *Sztuka i Kultura* 3 (2015): 113–242.
- Mączyński, Ryszard. *Patron i jego budowniczy. Dzieje współpracy księcia Stanisława Poniatowskiego z architektem Stanisławem Zawadzkim*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2025.
- Mączyński, Ryszard. „Projektowana rezydencja Izabeli z Poniatowskich Branickiej w Łazienkach Królewskich w Warszawie”. *Biuletyn Historii Sztuki* 84, nr 3 (2022): 519–562.
- Mączyński, Ryszard. „Rzymskie sukcesy architekta Stanisława Zawadzkiego”. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* 47, z. 4 (2002): 370–393.
- Mączyński, Ryszard. „Spór Hilarego Szpilowskiego ze Stanisławem Zawadzkim o zasady sztuki architektonicznej przy wznoszeniu koszar w Kamieńcu Podolskim”. *Sztuka i Kultura* 2 (2014): 145–278.
- Mączyński, Ryszard. „Szpilowski Hilary”. W: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku*, redakcja Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito, 452–461. Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016.
- Mączyński, Ryszard. „Zawadzki Stanisław”. W: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, t. 118, redakcja Andreas Beyer, Bénédicte Savoy, Wolf Tegethoff, 367–369. Berlin: W. de Gruyter, 2023.
- Mączyński, Ryszard. „Zawadzki Stanisław”. W: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku*, redakcja Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito, 484–497. Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016.
- Mączyński, Ryszard. „Zug Simon Gottlieb”. W: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku*, redakcja Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito, 498–509. Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016.
- Mączyński, Ryszard. „Zug Szymon Bogumił”. W: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, t. 119, redakcja Andreas Beyer, Bénédicte Savoy, Wolf Tegethoff, 370–372. Berlin: W. de Gruyter, 2023.
- Mossakowski, Stanisław. *Tilman van Gameren. Leben und Werk*. Berlin: Deutsche Kunstverlag, 1994.
- Mossakowski, Stanisław. *Tylman z Gameren (1632–1706). Twórczość architektoniczna w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2012.
- Mossakowski, Stanisław. *Tylman z Gameren, architekt polskiego baroku*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1973.
- Piukowski, Włodzimierz. *Nieborów – mazowiecka rezydencja Radziwiłłów*. Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, 2005.
- Piukowski, Włodzimierz, i Krzysztof Jabłoński. *Nieborów, Arkadia*. Warszawa: Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, 1988.
- Rohrschneider, Christine. „Szpilowski Hilary”. W: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, t. 107, redakcja Andreas Beyer, Bénédicte Savoy, Wolf Tegethoff, 361–362. Berlin: W. de Gruyter, 2020.
- Wegner, Jan. *Nieborów*. Warszawa: Wydawnictwo „Sztuka”, 1954.
- Wegner, Jan. *Nieborów*. Warszawa: Wydawnictwo „Sztuka”, 1957.

*Designs for the Façade of the Radziwiłł Family's Palace in Nieborów:
Zug – Szpilowski – Zawadzki* by Ryszard Mączyński

The collections of the University Library and the National Museum in Warsaw contain six designs for alterations to the façade of the Baroque palace in Nieborów, all of them dating from the reign of King Stanislaus Augustus. One of these designs seems particularly interesting, owing to several features that clearly make it stand out from the others. It bears the name of Hilary Szpilowski and the date 1784; it is distinguished by its elegant Classicist form. It is therefore this design that has become the main focus of consideration here, whereas the others, created slightly earlier or slightly later, provide a suitable comparative context. None of these designs were ever implemented, yet they appear significant in terms of the development of Polish architecture during the Enlightenment, as well as the artistic patronage exercised by the powerful Radziwiłł family.

Not everything is as it seems at first glance, however. Until now, the clearly discernible signature of Hilary Szpilowski on the design intended for Nieborów has led scholars to believe that he was indeed the creator of the design proposal presented in the drawing. No consideration whatsoever was given to his standing within the Warsaw architectural community, nor was the proposed concept of the Radziwiłł palace's façade ever analysed. However, the findings of recently conducted research call for a re-evaluation of the traditional view, since they make it impossible to believe that a novice architect would have been capable of coming up with a design significantly superior to those produced by a professional with many years of experience, such as Szymon Bogumił Zug from Saxony, who was the author of the remaining five designs for the façade of the Nieborów residence.

Hilary Szpilowski worked for Stanisław Zawadzki as a construction assistant. Mutual relations between the employer and the employee were often fraught, as the two were divided by age, status, knowledge and experience. These qualities are what points to the true author of the design for alterations to the Nieborów Palace façade: it was precisely Stanisław Zawadzki, an architect trained at the Academy of St Luke in Rome. Employing there his favourite and oft-applied forms, he was able to create a design for a harmonious, cohesive piece of architecture distinguished by its refined decoration, one that testifies to his talent and professional quality. Whether the date 1784 signifies the making of the design itself or only of its copy cannot be now established with any certainty, but the dating of the original conception should not be moved beyond the early years of the 1780s decade.

BIOGRAPHICAL NOTE

Prof. Ryszard Mączyński PhD (habil.) is a historian of art, a professor at the Department of Art and Cultural History at the Faculty of Fine Arts of the Nicolaus Copernicus University in Toruń. His books and articles cover a broad range of topics encompassing, above all, the history of architecture, sculpture and painting, as well as the musical and theatrical life of the early modern era. He published, among others, *Nowożytnie konfesje polskie. Artystyczne formy gloryfikacji grobów świętych i błogostawionych w dawnej Rzeczypospolitej* (2003), *Zespoły architektoniczne Collegium Regium*

Collegium Nobilium warszawskich pijarów 1642–1834 (2010), *Muzyka i teatr. W kręgu kultury zakonnej Warszawy XVII–XIX wieku* (2018), *Ignacego Potockiego zabawy architekturą. Refleksje nad autorskim jego dziełem z zakresu myśli o sztuce* (2024); *Patron i jego budowniczy. Dzieje współpracy księcia Stanisława Poniatowskiego z architektem Stanisławem Zawadzkim* (2025).

NOTA BIOGRAFICZNA

Dr hab. Ryszard Mączyński, prof. UMK, historyk sztuki, Katedra Historii Sztuki i Kultury na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Autor książek i artykułów o szerokim zakresie tematycznym, obejmującym przede wszystkim historię architektury, rzeźby i malarstwa, a także życia muzycznego i teatralnego czasów nowożytnych. Opublikował m.in.: *Nowożytnie konfesje polskie. Artystyczne formy gloryfikacji grobów świętych i błogostawionych w dawnej Rzeczypospolitej* (2003), *Zespoły architektoniczne Collegium Regium i Collegium Nobilium warszawskich pijarów 1642–1834* (2010), *Muzyka i teatr. W kręgu kultury zakonnej Warszawy XVII–XIX wieku* (2018), *Ignacego Potockiego zabawy architekturą. Refleksje nad autorskim jego dziełem z zakresu myśli o sztuce* (2024); *Patron i jego budowniczy. Dzieje współpracy księcia Stanisława Poniatowskiego z architektem Stanisławem Zawadzkim* (2025).